Euskal Aditzari Begira

Aditz-lokuzioak

Izena + izan(ukan)

Aditz laguntzailea

Aspektua

Izena + egin, hartu, eman

NOR-NORI-NORK sailekoak

EAB 10

EUSKAL ADITZARI BEGIRA

gure aditza modu erakargarrian aurkezteko beste ahalegin bat da.
Gaurko bitarteko digitalak baliatuz,
euskal aditza pantailara eraman nahi dugu;
eta pantailatik, ikusle-ikaslearen hizkuntza-corpusera.

HELBURU NAGUSIA

HIZKUNTZA ZUZENTASUNEZ ERABILTZEA

«Hizkuntzaren elementu formal eta mekanismoei buruz hausnartzea, haren maila fonologiko, morfosintaktiko, lexiko-semantiko eta testualetan, eta mezuen ekoizpen eta harrera baldintzei buruz, komunikazioko gizarte-testuinguruetan, berezko ekoizpenak arautzeko gaitasuna garatzeko helburuz».

«Hizkuntzaren irakaskuntzak *Euskal hizkuntza eta literatura* arloaren mugak gainditzen ditu, hizkuntza ia curriculum osoan irakatsitako ikaskuntza guztien euskarri delako, eta eskolako ikaskuntza-prozesuak, neurri handi batean, hizkuntza-gaitasunaren garapenaren mende daudelako».

Oinarrizko curriculum-diseinua

EUSKAL ADITZARI BEGIRA

Aditz-lokuzioak

AURKIBIDEA

Izena + izan(ukan)....................3

Aditz laguntzailea....................7

Aspektua....................9

Izena + egin, hartu, eman....................11

NOR-NORI-NORK sailekoak....................13

IZENA:..MAILA:...

Aditz-lokuzioak

Izena + *izan* edo *ukan*

ari izan

Marina eta biok hurbiltzen .... (NOR-NORI) lapurrari. Armatua dago. Langileei mehatxuka .... (NOR-NORI). Langileetako bat, ezkutuen dagoena, sakelako telefonoaz hitz egiten .... (NOR). Lapurrak ikusten badu, bertan akabatuko du; baina, lapurra bankuko zuzendariari aginduak ematen .... (NOR-NORI).

nahi izan

—Zer .... (NOR-NORK)? —galdetu zidan, haserre—. Zerbait .... (NOR-NORK) pasa zaitez bihar goizean bulegotik. Hitz egingo dugu.

—Ez da beharrezkoa izango. —erantzun nion—. Gutun hau eman .... (NOR-NORI-NORK); izan ere, etxera joandakoan zerbait irakurtzeko izan dezazun .... (NOR-NORK).

behar izan

Bihar, goizean goiz joan .... (NOR-NORK) lanera. Izan ere, eguerdiro platerean zerbait jartzeko lanera joan .... (NOR). Beraz, lanera joan aurretik zure etxetik pasa .... (NOR-NORK), hogei minutu lehenago altxatu eta zazpietako tranbia hartu .... (NOR-NORK). Hori guztia egin aurretik, semeari gosaria prestatu .... (NOR-NORI-NORK).

komeni izan

—Sendagileari bisita egitea .... (NOR-NORI). Zauri horrek ez dizu bakerik emango, bestela. —Esan zidan.

Nik banekien, baina, zer .... (NOR-NORI). Ondotxo jakin ere. Toki hartatik denbora gehiago galdu gabe alde egitea .... (NOR-NORI). Une hartan polizia okerreko bidean jartzea .... (NOR), hori zen garrantzitsuena.

ahal izan /ezin izan

—Egin .... (NOR-NORK)? –galdetu zidan, urduri. Aztoratzen hasia nintzen eta une batez; «–ez, ... (NOR-NORK) egin! —esateko zorian egon nintzen–». Orduan, pentsatu nuen: zurgin bati deitu .... (NOR-NORI-NORK). Hark berehala egingo du. Eta, erantzun nion —Bai egin .... (NOR-NORK).

—Hori da nire mutila! —oihukatu zuen—.Zuri esker ileapaindegira joan .... (NOR).

IZENA:..MAILA:...

SENTIPENAK

gose izan	hotz izan	beldur izan
egarri izan	bero izan	lotsa izan

Koadro bakoitzaren goialdean daukazuen adibideari jarraikiz, osatu esaldiak.

Zergatik?

Gose nai**zelako** jaten dut.

.... edaten dute.

.... janzten dugu zamarra.

.... eransten duzu jertsea.

.... ez zoazte zinemara.

.... ez diot esan maite dudala.

Zeren beldur?

Ni iluntasuna**ren beldur** naiz. Hau da, iluntasunak **beldur ematen** dit.

Zu .... Hau da, ...

Gu .... Hau da, ...

Zuek .... Hau da, ...

Haiek .... Hau da, ...

NORK + ***egon***

Ahoa lehorra daukat. Egarri**ak nago**.

Deabrua ikusi dugu. ....

Hamar ordu daramate ezer jan gabe. ....

Itxi leiho guztiak. ....

Ez diogu esango Lideri hemen zagoela. ....

Itzali berogailu hori. ....

IZENA:..MAILA:..

bakarrik doazenean		
NOR	**NORK**	
ari izan komeni izan mintzo izan falta izan bizi izan	nahi izan behar izan gogo izan nahiago izan ahal izan ezin izan balio izan	behar izan uste izan espero izan merezi izan maite izan gorroto izan damu izan

beste aditz batekin doazenean			
	ezin / ahal	**behar / nahi**	**ari**
NOR	joan ahal da	joan behar du	joaten ari da
NOR-NORI	joan ahal zaio	joan behar zaio	joaten ari zaio
NOR-NORK	egin ahal du	egin behar du	egiten ari da
NOR-NORI-NORK	egin ahal dio	egin behar dio	egiten ari zaio

Bulegoan

KRISTINA —Zu, Xabier, **etorri ahal zara** arratsaldean hondartzara?

XABIER —Gustatuko litzaidake, ez pentsa, baina **ezin dut**.

KRISTINA —Eta zu, Koldo, **etorri ahal zara**?

KOLDO —Lanpetuta nabil, baina **ahal badut** joango naiz, bai. Halere, zera esan behar dizuet: bulegoa garbitu **behar da** eta erosketak egin **behar dira**.

XABIER —Nik kiroldegira **joan behar dut** lehenengo eta, gero, web-orria **osatu behar dut**. Ez dut astirik izango.

KRISTINA —Nik kontu handiz **ibili behar dut**, eskuak oso minberatuak dauzkat eta. Horregatik, ezingo naiz lan horietan hasi.

KOLDO —Bost minutu barru, gutxi gorabehera, pakete bat **heldu behar zaigu**. Paketearekin batera datorren albarana **sinatu beharko zaio** mezulariari. Hori ez egiteko aitzakiarik ba al daukazue?

XABIER —Ez dakit zergatik jartzen zaren horrela, Susana. Jasoko dut nik paketea eta sinatuko dut nik albarana.

KRISTINA —Oso ongi. Ni Gorkarekin geratu naiz Ken Zazpiren kontzertua entzutera joateko eta musikariak bertatik bertara ikusteko. Horretarako, goiz joan eta ahalik eta gehien **hurbildu behar gatzaizkie**.

IZENA:..MAILA:..

aditz-lokuzioen aspektua

Idatzi esaldiak putuzko lerroen gainean, (aditza + aditz-lokuzioa) egitura erabiliz.

ɸ	nahi izan	Nereak guzti-guztia jakin nahi zuen.	*(jakin)*
		....	*(etorri)*
	behar izan	....	*(jan)*
		....	*(ibili)*
	ahal izan	....	*(ikusi)*
		....	*(jantzi)*
	ezin izan	....	*(eraman)*
		....	*(hartu)*
-t(z)en	ari izan	....	*(janzten)*
		....	*(idazten)*
		....	*(erortzen)*
-t(z)ea	komeni izan	....	*(ikastea)*
		....	*(jartzea)*
		....	*(izatea)*
	falta izan	....	*(egitea)*
		....	*(jasotzea)*
		....	*(ematea)*
	merezi izan	....	*(biltzea)*
		....	*(joatea)*
		....	*(kentzea)*
-t(z)eak	balio izan	....	*(begiratzeak)*
		....	*(egiteak)*
		....	*(apurtzeak)*

IZENA:..MAILA:...

izena + egin			izena + eman	izena + hartu
agur egin	igeri egin	oka egin	aditzera eman	aintzakotzat hartu
alde egin	ihes egin	oles egin	amore eman	aintzat hartu
amets egin	irribarre egin	on egin	argi eman	aurre hartu
barre egin	iruzur egin	ospa egin	argitara eman	elkar hartu
bat egin	iseka egin	otoitz egin	aurre eman	kargu hartu
birao egin	jolas egin	piper egin	beldur eman	kontu hartu
bultza egin	kaka egin	porrot egin	bide eman	kontuan hartu
dei egin	kale egin	postura egin	bizkar eman	lo hartu
enbarazu egin	kalte egin	putz egin	haize eman	loak hartu
errieta egin	kasu egin	sasieskola egin	hitz eman	min hartu
estropezu egin	kontu egin	so egin	kontu eman	parte hartu
eztul egin	leher egin	txistu egin	lotsa eman	suak hartu
gainezka egin	lo egin	txiza egin	lur eman	
gogor egin	men egin	uko egin	min eman	
hanka egin	min egin	zin egin	musu eman	
hitz egin	muzin egin	zintz egin	su eman	
hots egin	negar egin	zirkin egin		
huts egin	oihu egin			

Goiko zerrendetatik aukeratu aditz-lokuzioak eta idatzi esaldi bat.

izena + egin

1 ....

2 ....

3 ....

4 ....

5 ....

izena + eman

1 ....

2 ....

3 ....

izena + hartu

1 ....

2 ....

IZENA:..MAILA:...

Konturatu denean, agur egin digu eta bulegoan sartu da. Emazteari dei egin dio telefonoz, erosketak berak egingo dituela esateko. Izan ere, emaztea lagun baten hiletara joatekoa da eta ez da etxera itzuliko lagunari lur eman arte. Gorkak gorroto die hiletei.

Goian azpimarratutakoak NOR-NORK bihurtu eta idatzi behean, dagokien tokian.

Konturatu denean, ... eta bulegoan sartu da. .... telefonoz, erosketak berak egingo dituela esateko. Izan ere, emaztea lagun baten hiletara joatekoa da eta ez da etxera itzuliko .... Gorkak ....

Liburuak

ZUBIRI, Hilari ; ZUBIRI, Entzi: *Euskal gramatika osoa,* Didaktiker, Bilbo, 2000.

ZUBIZARRETA, Aitor; DORRONSORO, Mikel; ZUBIMENDI, Josemari: *Gramatika gaitasuna lantzen,* Euskara Zerbitzua, Glotodidaktika-lanak. Gasteiz, 2000.

EUSKALTZAINDIA: *Euskaltzaindiaren arauak,* Euskaltzaindia, Bilbo, 1994.

Orri elektronikoa

www.hiru.com

Euskal Aditzari Begira

Aditz multzoaren egitura

Adizki jokatugabeak -I-

Adizki jokatugabeak -II-

Adizki jokatugabeak -III-

Adizki jokatugabeak -IV-

Adizki jokatuak -I-

Adizki jokatuak -II-

Adizki jokatuak -III-

Agintera, baldintza eta aditz arazleak

Aditz-lokuzioak

Zenbait aditz bihurri

Ekoizlea:

artez
IKUS-ENTZUNEZKOAK

Getaria, 18-behea
01010-Gasteiz
Tel-faxa: 945200608
artez@ikusentzunezkoa.euskalnet.net
www.artez-bai.com

LG.- VI- 470 / 08

Ikasmaterial honek Hezkuntza, Unibertsitate eta Ikerketa Sailaren egokitasun-aitormena du.
2009/12/18